

Voorbeelden van participatie in het lokale milieubeleid



Colofon

Deze publicatie is een uitgave van Tandem. Tandem zet zich in om samenwerking tussen verenigingen en besturen op vlak van duurzaam lokaal milieubeleid te stimuleren. Tandem bestaat uit 7 milieu en natuurverenigingen: Bond Beter Leefmilieu, CVN, Ecolife, Natuurpunt, Velt, VIBE en WWF. Deze uitgave is een werkdokument. Aan de hand van dit document zal tandem proberen in verschillende milieuraden expertise op te doen.

Verantwoordelijke uitgever

Danny Jacobs (Bond Beter Leefmilieu)

Auteurs

Alice Maes (Velt)
Griet Verstraeten (Natuurpunt)
Mieke Schauvliege (Velt)

Overname van teksten wordt aangemoedigd mits bronvermelding.

Meer informatie over Tandem en deze publicatie

Tandem
Twekerkenstraat 47
1000 Brussel
www.tandemweb.be
info@tandemweb.be
02/282 19 40

Inhoud

Inleiding	2
1. Fietstocht/Wandeling als participatie-instrument	3
2. Terreindiscussies	6
3. Bewonersinstuif / bewonersvergadering / bijeenkomst voor betrokkenen	8
4. Ideeënverzamelaars	11
5. Focusgroepen	14
Bronnen	17

Inleiding

Inspraak van de bevolking bij het lokaal milieubeleid leidt tot een beter beleid. Participatie vormt immers een noodzakelijke voorwaarde om het proces van maatschappelijke verandering in de richting van duurzame ontwikkeling mogelijk te maken. Meer nog, duurzame ontwikkeling houdt per definitie betrokkenheid en participatie in van alle deelnemers in een maatschappij. Participatie creëert ook een groter draagvlak voor het milieubeleid.

Goede beleidsparticipatie wil zeggen dat de bevolking op een actieve manier betrokken wordt bij de beleidsvorming en –uitvoering. Participatie beperkt zich niet tot het toetsen van bepaalde ideeën of plannen. De klassieke infovergaderingen informeren maar zijn op zich geen vorm van participatie. Ze kunnen wel ingeschakeld worden in een participatieproces. Echte participatie gaat veel verder. Reeds van in de beginfase van een proces zitten doelgroepen, burgers, belanghebbenden, beleidsmakers rond de tafel. In sommige gevallen zullen ideeën en concepten vanuit de doelgroepen, verenigingen,... zelf komen.

Participatie komt terug in elke fase van een project. Dit betekent niet dat in elke fase grote groepen mensen moeten geconsulteerd worden. Soms worden slechts kleine groepen van experts (themaverenigingen vb.) geraadpleegd. Om tot een goede participatie te komen, wordt van bij de start een planning opgesteld.

In dit document vind je vijf uitgewerkte technieken om te komen tot goede participatie. Via dit document wil Tandem aan milieuraden, verenigingen en lokale overheden een aantal vernieuwende instrumenten aanreiken die de participatie van de bewoners op een actieve en goede manier bevorderen.

Aan de hand van interviews en getuigenverslagen werden tal van technieken verzameld en gescreend. Uit deze lijst werden vijf technieken verder uitgewerkt. Bedoeling is deze technieken (die reeds bogen op ervaringen op het terrein) verder uit te testen en aan te vullen. Daarom zoekt Tandem adviesraden, verenigingen en lokale besturen om samen deze instrumenten uit te testen en te implementeren in het milieubeleid. Eindresultaat zal een uitgewerkt (downloadbaar) receptenboek zijn waarmee andere milieuraden, verenigingen en lokale besturen aan de slag kunnen.

Hieronder volgen vijf voorbeelden:

- Een fietstocht/wandeling als participatie-instrument
- Terreindiscussie
- Bewonersinstuif/bewonersvergadering/bijeenkomst voor betrokkenen
- Ideeënverzamelaars
- Focusgroepen

1. Fietstocht/Wandeling als participatie-instrument

A. Voorbeelden

1. Fietstocht openbaar onderzoek gemeentelijk ruimtelijk structuurplan Stad Leuven

(Bron: interview Geert Antonissen, communicatiedienst Stad Leuven)

Onder de titel '*Leuven morgen, Het ruimtelijk structuurplan: jouw mening is belangrijk*' lanceerde de stad Leuven een sensibilisatie campagne voor het openbaar onderzoek van het Ruimtelijk structuurplan.

Het stadsbestuur wil, vooraleer het plan wordt goedgekeurd door de gemeenteraad en de Vlaamse Regering, ook rekening houden met de mening van de inwoners. Via informatievergaderingen, een tentoonstelling in Tweebronnen, een speciale krant, de pers, de website en een fietstocht wil de stad iedereen zo goed mogelijk informeren.

Tot het einde van het openbaar onderzoek heeft iedereen ook de kans om in een bezwaarschrift zijn opmerkingen op het structuurplan te geven. Na het openbaar onderzoek worden alle bezwaarschriften zorgvuldig onderzocht en aan de gemeenteraad voorgelegd. Die beslist in welke mate het structuurplan wordt aangepast.

De auteurs van het structuurplan hebben een fietstocht samengesteld waarmee je op een recreatieve manier een overzicht krijgt van diverse aspecten van het structuurplan. De tocht bestaat uit twee delen van elk ongeveer 20 km over verkeersluwe Leuvense wegen, langs verschillende plaatsen die in het structuurplan aan bod komen. De wegbeschrijving is te bekomen op de tentoonstelling, op het stadhuis, in de bibliotheek, in de deelgemeentehuizen en op de informatieavonden. De fietstocht werd ook uitvoerig beschreven in de media. En de brochure met routeplan en beschrijving van de aandachtspunten werd bovendien huis aan huis verdeeld. De bedoeling is dat de deelnemers op deze manier gestimuleerd worden om te reageren en hun opmerkingen i.v.m. het structuurplan doorgeven.

2. Wandeling georganiseerd door de milieuraad van Merelbeke in het kader van het GNOP

De milieuraad van Merelbeke organiseerde een wandeling rond acties die uitgevoerd werden in het kader van het Gnop. Speciale aandacht ging naar de inrichting en het beheer van poelen. Ook andere projecten zoals de nieuwe voetweg werden uitvoerig besproken.

Na deze inleidende wandeling startte de open milieuraad met als thema de cluster natuurlijke entiteiten. Voor de geïnteresseerden was er aansluitend nog een nachtwandeling op zoek naar vleermuizen.

B. Algemene beschrijving

Omschrijving en doelstelling

Deelnemers fietsen of wandelen via een vastgelegd traject en worden onderweg bevraagd over het onderwerp (bv mobiliteit, verkeersveiligheid, openbaar groen,). Tijdens de tocht worden de deelnemers op een visuele manier aangesproken en geconfronteerd met het thema of de problematiek

Doelgroep

Deze methode is geschikt voor een grote en ruime doelgroep. Zowel mensen die rechtstreeks bij het thema betrokken zijn, als een ruimere groep van geïnteresseerden kunnen deelnemen. Om een grote groep te kunnen bereiken is het aangewezen samen te werken met verenigingen en een aantal leuke stopplaatsen in te bouwen.

Werkwijze

- **Vorbereidende vergadering: praktische afspraken**

o *Uitstippelen van de route*

Na vaststelling van het thema wordt (om veiligheidsredenen in overleg met de politie) de route uitgestippeld waarlangs de fiets- of wandeltocht moet lopen. Belangrijk is dat alle aandachtspunten worden opgenomen in deze route.

o *Afspraken maken over werkmethode, programma en taakverdeling*

De werkmethoden rond communicatie (folder, kaarten,...) en uitvoering worden bepaald. Vragenlijsten worden opgesteld en ideeënbusen klaargemaakt, eventueel ook informatiepanelen die bij vertrek- of eindpunt kunnen worden opgesteld.

- **Folder**

Opmaken van een aantrekkelijke folder met routebeschrijving en omschrijving van een aantal aandachtspunten.

Verdeling van deze folder op strategische plaatsen (bekendmaking van de tocht). De fiets- of wandeltocht kan verder ook bekend worden gemaakt via lokaal info-blaadje, verenigingen

- **Tocht**

Informatie wordt verstrekt via de folder en eventueel infopanelen. Maar men kan ook bemande stopplaatsen en drankgelegenheden voorzien waarbij specifiek wordt ingegaan op de aandachtspunten. Ook ideeën kunnen hier worden neergeschreven.

Deelnemers kunnen achteraf (eventueel via een afscheurstrookje aan de folder) hun bemerkingen en ideeën ook neerschrijven, welke gedeponeed kunnen worden in een ideeënbus aan gemeentehuis, school, postkantoor,...

- **Verwerking van gegevens**

Na afloop of na een bepaalde tijdspanne wordt een verslag opgemaakt met overzichten van de verzamelde informatie, opmerkingen, ideeën. Dit verslag vormt het uitgangspunt voor beleidsadvisering of verdere discussie.

- **Verslag bezorgen aan alle betrokkenen en evaluatie**

Het verslag van de activiteit wordt teruggekoppeld naar de bevolking via info-blad, vereniging, bekendmaking op openbare plaatsen.

Zowel de resultaten als de gebruikte methoden en het evenement zelf worden geëvalueerd.

- **Enkele aandachtspunten**

Aanbieden van hapje of drankje achteraf kan opkomst verhogen en zorgt ook voor een direct contact tussen verschillende deelnemers.

Middelen

- **Materiaal:** wegwijzers, infopanelen, ideeënbusen, vragenlijsten en schrijfmateriaal, drank

- **Infrastructuur:** stopplaatsen

- **Personeel:** inschakelen van vrijwilligers voor bemanning stopplaatsen, begeleiding (door mensen van stads- of gemeentelijke diensten, planbureaus, schepenen of

vrijwilligers uit betrokken verenigingen)

- **Publicaties:** Folder met te volgen wandel/fietsroute, situering en duiding aandachtspunten

Duur/frequentie

Enmalige actie rond bepaald thema (uitstippeling, beschrijving route), kan verschillende keren herhaald worden met verschillende doelgroepen. Met de folder beschikbaar kunnen inwoners en sympathisanten ook op eigen initiatief en op willekeurig tijdstip de route volgen en de aandachtspunten bekijken.

Budget

- afhankelijk van de grootte van het project
- eventueel (gratis) consumptie voor deelnemers
- inschakelen van vrijwilligers

Knelpunten

- vraagt een goede organisatie
- veel voorbereiding
- weersomstandigheden kunnen tegen zitten...

Kansen

- bereik van een grote doelgroep in samenwerking met andere organisatie(s)
- sociaal element

2. Terreindiscussies

A. Voorbeeld

Opmaken van een ontwerp voor de inrichting van "De Groene Long" te Kuurne,
(Bron: interview met Eric Vandorpe en Erika D'Heyne van Karmina, de Kuurnse Adviesraad voor milieu en natuur)

Bij de eerste onderhandelingen voor inrichting van "De Groene Long" (een natuurpark in het centrum van Kuurne) bestonden er uiteenlopende plannen en visies. Het gemeentebestuur gaf opdracht aan de intercommunale "Leiedal" om een ontwerp te tekenen waarin "de kerkweg", een dreef die voor een verbinding zorgt tussen de Kerk van Kuurne en Harelbeke, centraal zou staan. Voor dit project moest de bestaande waardevolle gracht, één van de weinige plaatsen van Kuurne waar nog een kikkerpopulatie aanwezig was, dichtgegooid en opgehoogd worden.

De Kuurnse milieuraadsleden en de natuurverenigingen vertrokken van een ontwerp met als ruggengraat de centrale gracht met bommenrij.

Deze verschillende uitgangspunten vormden de aanleiding voor het organiseren van een discussie op het terrein tussen de ontwerper, de bevoegde schepen, de groendienst en de werkgroep "groene long" van de Karmina .

Het schepencollege verstuurde na mondelinge afspraak met de Karmina een uitnodiging naar alle betrokkenen. Tijdens een twee-uur durende wandeling op zondagvoormiddag werden de verschillende voorstellen en mogelijkheden op het terrein uitvoerig bediscussieerd. Dit leidde tot een algemene consensus over het bewaren van de gracht en het streven naar een ontwerp waarbij uitgegaan werd van de natuurlijke mogelijkheden van het gebied.

B. Algemene Beschrijving

Omschrijving en doelstelling

Om informatie, ideeën, opinies te verzamelen over de inrichting van een gebied (park, wandelpad, groene ruimte, natuurgebied, ...) gaat men ter plaatse om discussie te voeren met alle betrokkenen. Door de reële visuele voorstelling van het thema wordt de discussie bevorderd en worden opinies en ideeën over inrichting en beheer zeer concreet gemaakt .

Doelgroep

De doelgroep die men wil bereiken kan zeer verscheiden zijn: buurtbewoners, geïnteresseerden, recreanten, specialisten (ontwerpers - biologen), beleidsvertegenwoordigers,

Deze methode is geschikt voor een groep van maximum 20 personen. Indien de groep groter is, wordt deze best gesplitst.

Werkwijze

- Voorbereidende vergadering:

- o *Verzamelen van informatie*
- o *Bestuderen van bestaande plannen of ontwerpen:*
- o *Discussieonderwerpen afbakenen en methode bespreken*

Over welke aanpassingen/onderwerpen nog kan gediscussieerd worden en welke beslissingen (budgettaire, bestemming...) zijn reeds genomen? Verschillende werkmethoden zijn mogelijk om de discussie te organiseren bv aan de hand van

een vragenlijst, door het poneren van stellingen, aan de hand van een ontwerpplan (als dat al bestaat), door extra visuele elementen aan te brengen op de discussieplaatsen enz...

- o *Verkennen van het terrein en discussieplaatsen vastleggen*
- o *Taakverdeling en praktische voorbereidingen*

- **Wervende uitnodiging**

- o opmaken van een wervende uitnodiging met een overzicht van het programma en de te bespreken onderwerpen een inschrijvingsstrook kan bijgevoegd worden om een idee te krijgen van het aantal deelnemers
- o bijkomende praktische tips (kleding aangepast aan terrein) kunnen belangrijk zijn

- **Terreindiscussie**

Het verloop van de discussie hangt af van de gekozen werkmethode: één grote groep, verschillende groepen, afbakening van onderwerpen, discussieplaatsen en methodieken. Belangrijk is dat de discussie en communicatie op gelijke voet en in twee richtingen verlopen. Alle opmerkingen en voorstellen moeten genoteerd worden en opgenomen worden in het verslag. Indien mogelijk kan na afloop voorzien worden in een hapje of een drankje zodat de deelnemers kunnen napraten.

- **Verwerking van gegevens**

Na afloop wordt een verslag opgemaakt met een overzicht van de verzamelde informatie, opmerkingen, ideeën. Het gebruik van opnameapparatuur vergemakkelijkt het opmaken van het verslag.

- **Verslag bezorgen aan alle betrokkenen**

Het verslag wordt verstuurd naar alle betrokkenen en geïnteresseerden. Dit verslag of de concrete resultaten van de discussie kunnen eventueel ook op andere manieren ruimer bekend gemaakt worden (bv website, info-krantje, pers,...). Opmerkingen op dit verslag worden doorgegeven.

- **Advies overmaken aan bestuur**

Evaluatie en verwerken van de gegevens tot een beleidsvoorbereidend document. Dit advies wordt eveneens bezorgd aan deelnemers en betrokkenen

- **Enkele aandachtspunten**

- o Zorg voor een aanwezigheidslijst zodat er achteraf geen problemen zijn met het versturen van bijkomende informatie
- o Hou het aantal onderwerpen beperkt (één tot vijf) maar toch voldoende gevarieerd om iedereen blijvend te boeien.
- o De discussieonderwerpen zijn liefst verbonden met beslissingen of beheersmaatregelen die op korte termijn in praktijk worden omgezet.

Middelen

Materiaal: papier, schrijfgierief + harde onderlegger voor elke deelnemer, eventueel opnameapparatuur, eventueel visueel materiaal om debat op gang te brengen

Duur/frequentie

Eenmalig, plaatsgebonden evenement dat herhaald kan worden om besproken thema 's verder uit te diepen

Budget

Beperkt budget, wel tijdsintensief

Knelpunten

- methode kan enkel gebruikt worden indien beslissingen op vrij korte termijn kunnen uitgevoerd worden, anders blijven discussies vrij vaag en haken deelnemers af.
- Terugkoppeling is zeer belangrijk.

Kansen

- vraagt relatief weinig voorbereiding
- maakt discussie zeer concreet
- kan deelnemers motiveren voor acties

3. Bewonersinstuif / bewonersvergadering / bijeenkomst voor betrokkenen

A. Voorbeeld

Bewonersinstuif voor de inrichting van het Everslaarbos in Lokeren

(Bron: "Het park met iedereen", Ideeënboek voor participatie in groen, p. 30-31)

De Stad Lokeren wilde advies inwinnen van het plaatselijke wijkcomité en een aantal andere belangengroepen over de inrichting van een stadsbos in de bufferzone tussen een woonzone en een industrieterrein. Het milieucomité Bokselaar-Spoele organiseerde hiervoor een bewonersinstuif om de wensen en ideeën van de omwonenden te verzamelen. De bewonersinstuif vond plaats op een weekday tussen 20u en 22.30uur.

De participanten werden eerst onthaald met een korte uitleg over het doel van het initiatief, het te volgen parcours. Dit parcours bestaat uit verschillende tafels, elk met een eigen inkleding en doelstelling. Ook werd aan de deelnemers gevraagd om aan te duiden op een kaart waar hun huis staat. Op deze wijze kon een beeld gevormd worden van waar de deelnemers afkomstig waren.

Vervolgens werd informatie gegeven aan de hand van een paneel en een tafel met verschillende kaarten: het kadasterplan, kaarten van de onteigeningstoestand, een kaart met het industrieterrein. Een lid van het milieucomité gaf uitleg indien nodig. De belangrijkste tafel in het circuit was ongetwijfeld deze van de ideeën. Op een lege kaart kon iedereen zijn ideeën kwijt over de inrichting van het bos, met behulp van potloden, stiften en post-it blaadjes die ze op de kaart konden kleven.

Tenslotte kregen de deelnemers aan de actietafel nog de gelegenheid om voorstellen te formuleren voor toekomstige acties.

Er namen 90 personen deel uit 54 verschillende gezinnen. De deelnemers waren zeer gemotiveerd om mee te werken, er werd veel gediscussieerd met elkaar en de stemming was constructief.

In totaal zijn 70 verschillende ideeën verzameld. Deze werden samengevat en opgenomen in een ideeënlijst en aan de bewoners voorgelegd met de vraag om de volgens hen beste tien aan te kruisen. Dit gebeurde in hoofdzaak met een deur aan deur ronde, overwegend in de aanpalende straten. Aan deze stemmenronde namen nogmaals 111 bewoners deel waarvan er 81 niet aanwezig waren op de bewonersinstuif. Dit betekent dat bij deze vorm van bewonersbevraging (instuif en stemmenronde samen) in totaal meer dan 170 mensen betrokken zijn geweest.

B. Algemene Beschrijving

Omschrijving en doelstelling

Wanneer de problematiek of het thema betrekking heeft op een specifieke doelgroep, wordt voor deze groep een bijeenkomst georganiseerd. De doelstelling is het verzamelen van zoveel mogelijk wensen en ideeën van de rechtstreeks betrokkenen.

Deze bijeenkomst kan verschillende vormen aannemen:

- **Bewonersinstuif:** tijdens een instuif kunnen deelnemers gedurende een bepaalde periode vrij in en uit wandelen. Informatie over het onderwerp kan doorlopend gegeven worden bv via video, infoborden, plannen.... Op een ongedwongen manier kan gepeild worden naar meningen en ideeën: via gesprekken, interviews, ideeënbusen, foto's...

- **Bewonersvergadering:** is een meer formele vorm. De bewoners worden uitgenodigd voor een vergadering waarop ze informatie krijgen. Via een panelgesprek, groepsdiscussie of andere vorm worden ze uitgenodigd om hun mening te verwoorden.

Doelgroep

De doelgroep wordt gevormd uit mensen die op een vrij directe manier betrokken zijn bij het onderwerp/probleem. De methode kan gebruikt worden voor een grote groep.

Werkwijze

- **Vorbereidende vergadering:**

- o *Bepalen van de doelstelling:*
Gaat het om probleemanalyse, om het geven van informatie of om beleidsadvisering?
- o *Afspraken maken over werkmethode, programma en taakverdeling*
De gehanteerde werkmethode voor een bewonersinstuif of vergadering hangt af van de vooropgestelde doelstelling. Bij probleemanalyse ligt het accent op het inventariseren, het horen van en luisteren naar betrokkenen. Bij informeren staat het geven van informatie, toelichten, beantwoorden van vragen centraal. Bij beleidsadvisering dient er veel ruimte zijn voor ideeënuitswisseling, bespreken van voorstellen. Een combinatie van de verschillende doelstellingen en werkmethoden is mogelijk.
- o *Bepalen van locatie:* bij voorkeur een openbare of andere ruimte zo dicht mogelijk in de buurt van het te bespreken project

- **Wervende uitnodiging**

- o opmaken van een wervende uitnodiging voor alle betrokkenen
- o uitnodiging verspreiden: bij betrokkenen, ophangen op strategische plaatsen (openbare gebouwen, winkels, scholen)

- **Bijeenkomst**

- o *Informatie verstrekken*
via plannen, spreker, video-opname, foto's, panelen...
- o *probleemanalyse*
via gesprekken en interviews met deelnemers, via enquêtes en vragen...
- o *beleidsadvisering*
op een visuele manier voorstellen doen bv via aanduidingen op plannen, schriftelijk visie of oplossingen geven via ideeënbussen.
mondeling via gesprekken of interviews

- **Verwerking van gegevens**

Na afloop wordt een verslag opgemaakt met overzichten van de verzamelde informatie, opmerkingen, ideeën, waarbij een rangorde aangebracht wordt om de informatie te herleiden tot een lijst van trefzinnen of woorden. Zodanig dat men tot een duidelijke opsomming komt van de kernideeën. De formulering dient zo dicht mogelijk aan te sluiten bij de originele formuleringen. Dit verslag vormt het uitgangspunt voor besluitvorming, beleidsadvisering of verdere discussie.

- **Verslag bezorgen aan alle betrokkenen en evaluatie**

Betrokkenen kunnen schriftelijk of indien nodig in een volgende vergadering opmerkingen geven en zelf een rangorde aanbrengen. Er kan via een aantal gerichte vragen gepeild worden naar een waardering van het inspraakproces. Zowel de resultaten, de gebruikte methoden als het evenement zelf worden geëvalueerd

- **Advies overmaken aan bestuur**

Dit advies wordt ook bezorgd aan deelnemers en betrokkenen

- **Enkele aandachtspunten**

- o Zorg voor een aanwezigheidslijst. Een mogelijkheid is, bij het binnenkomen de participanten de participanten te laten ondertekenen zodat een beeld kan gevormd worden van de aanwezigen en er achteraf geen problemen zijn met versturen van het verslag. Een dergelijke lijst is altijd interessant voor latere contactname.
- o Aanbieden van hapje of drankje of andere randactiviteiten kan opkomst verhogen

Middelen

- Materiaal

schrijfgerief, kleefbriefjes, ideeënbusen, eventueel ontwerpen/plannen/ foto's drank en hapjes

- Infrastructuur

geschikte ruimte, tafels en stoelen

- Personeel

afhankelijk van het thema en de discussievorm kan een neutrale moderator aangewezen zijn.

Duur/frequentie

Eenmalig evenement rond het specifiek thema.

Het kan echter nodig zijn de instuif of vergadering te herhalen indien probleemanalyse/informatie geven/beleidsadvisering niet in één bijeenkomst kan gerealiseerd worden.

Budget

Eventueel huur ruimte, materiaal (uitnodigingen, ideeënbusen,...), drank en versnaperingen

Knelpunten

- duidelijke communicatie over de doelstelling is nodig om geen valse verwachtingen te creëren.
- als er grote meningsverschillen of conflicten tussen buurtbewoners zijn, kan een vergadering soms leiden tot persoonlijke aanvallen, bij een bewonersinstuif is dit risico kleiner

Kansen

- inschakelen van aantal actieve buurtbewoners vergroot sterk het draagvlak en motiveert andere bewoners tot deelname en betrokkenheid
 - bewonersinstuif heeft een informele sfeer met veel mogelijkheid tot sociaal contact
 - bij bewonersinstuif kunnen mits aangepaste methodiek ook kinderen betrokken worden
 - verkregen informatie vormt basis voor verdere beleidsplanning
- men kan een instuif combineren met buurt- en wijkfeesten of andere evenementen

4. Ideeënverzamelaars

A. Voorbeeld

Verkiezingsmanifestatie in Amsterdam van Stichting Echte Welvaart

De Stichting Echte Welvaart vormt een Nederlands platform waarop mensen uit maatschappelijke organisaties, bedrijven, overheden, media en wetenschap, verrassende coalities vormen, kennis delen en elkaar inspireren vanuit hun persoonlijke betrokkenheid

In Nederland vatte de Stichting Echte Welvaart het idee op om mensen te prikkelen om de verkiezingsthema's te vertalen naar hun persoonlijke levenssfeer en beleving. Bescherm de groene ruimte, was één van de centrale thema's van de dag. Deelnemers werden aangemoedigd te antwoorden op vragen als: "Wat zou jij doen met je eigen stukje groen? Wat betekent de natuur voor jou? Wat vind je daar zo belangrijk aan?" Op een grasveldje richtten de deelnemers zelf hun stukje groen in, waarna er een foto werd genomen.

Bij een andere methodiek gebruikt men een gouden lijst met tekenblok om deelnemers te bevragen over wat échte welvaart voor hen betekent. De vele, verschillende antwoorden worden op twee zuilen geprikt. Deze groeien langzaam uit tot bonte torens van wensen. Vaak omdat voorbijgangers reageren op deze welvaartsbeelden.

Echte Welvaart heeft echter nog andere methodes in petto om ideeën te verzamelen of reacties los te weken bij deelnemers aan informatie-avonden.

Zo gebruiken ze de techniek van discussietafels waarbij twee mensen plaats nemen aan een tafeltje tegenover elkaar. Een munt bepaalt wie voor en wie tegen moet reageren op een bepaalde stelling. Waarna er een kaart met een stelling van de onderzoekers wordt getrokken. De deelnemers discussiëren over de stelling vanuit het standpunt dat de munt hen heeft toegewezen. Hun argumenten schrijven ze op grote vellen papier op het tafelblad. Na tien minuten wordt het gesprek stopgezet.

Of de techniek van de zwijgende discussie, waarbij de tafels in de ruimte bekleed worden met wit papier. Hierop worden stellingen van de onderzoekers geschreven. In deze ruimte mag niet gesproken worden, deelnemers mogen slechts schrijvend en tekenend op de statements en elkaar reageren.

Een manier om constructief te denken is via een Positief Gesprek waarbij de deelnemers op hun rug gaan liggen, kijkend naar het plafond. Voortdurend wordt er een gesprek gevoerd waarbij alleen maar positief gesproken mag worden, dus geen tegenwerpingen of jamaars. Er wordt doorgedacht, aangevuld en doorgeassocieerd op wat de laatste persoon heeft ingebracht.

Tenslotte zijn er nog de doorgeefgesprekken waarbij door het gehele gebouw voortdurend tien 'kartonnetjes' zwerven. Elk 'kartonnetje' opent met een statement van de onderzoekers. De deelnemers moeten hierop reageren en daarna het 'karton' aan een willekeurige voorbijganger doorgeven.

B. Algemene Beschrijving

Omschrijving en doelstelling

Er bestaat een brede waaier van eenvoudige technieken die mensen aanmoedigen om

hun kennis en ideeën uit te drukken. Deze methoden kunnen best ingeschakeld worden binnen andere evenementen die in de gemeente plaatsvinden bv een avondmarkt, braderie, milieubeurs, ... De gemeente, milieuraad of een andere organisatie kan een standje maken met laagdrempelige initiatieven om de bevolking aan te moedigen tot participatie. Belangrijk hierbij is de "participatie-animatie"; meedoen moet ook leuk zijn, de participatie moet op een creatieve manier aantrekkelijk gemaakt worden en kan eventueel beloond worden met een klein geschenkje of een wedstrijd.

Deze methode is vooral geschikt voor een ruime bevraging en heeft het meeste nut in de beginfase van een participatief proces. Uit de verzamelde informatie kunnen bepaalde thema's geselecteerd worden die later meer diepgaand kunnen behandeld worden.

Doelgroep

Deze methode bereikt een brede maar weinig afgebakende groep. Een kleine attentie kan deelname stimuleren.

Werkwijze

- Voorbereidende vergadering

Er wordt vastgelegd tijdens welke evenementen de ideeën worden verzameld. Men definieert de af te toetsen thema's, methodieken. Taakverdeling en praktische afspraken worden gemaakt.

- Wervende aankondiging

Dit kan gebeuren via de algemene aankondiging van het evenement of via een eigen aankondiging.

- Ideeënverzamelaars

Op het evenement moet duidelijk de aandacht getrokken worden (visueel en/of auditief). Aan de hand van visueel materiaal, bv. Panelen, kan men informatie geven over het project, ook een mondelinge toelichting is mogelijk. Medewerkers kunnen rondlopen tussen het publiek om de thema's bekend te maken en actieve deelname te stimuleren. Hoe kan je de ideeën nu effectief verzamelen?

Hieronder volgen enkele voorbeelden van zulke technieken:

Wens-, ideeënkaarten: op attractieve, kleurrijke kaarten beantwoorden deelnemers een aantal vragen die peilen naar hun mening, idee. Ook kunnen op deze kaarten bepaalde stellingen gedrukt zijn waarop deelnemers kunnen reageren. Deelnemers lezen de suggesties van anderen en gaan ermee akkoord of juist niet.

Ideeënkraampjes: rond een bepaald thema of project kan een kraampje met visueel materiaal opgesteld worden. De voorbijgangers worden gestimuleerd om hun wensen en ideeën op te schrijven (eventueel via beperkte enquête) of mondeling kenbaar te maken (kort interview).

Infopanelen/probleemstellingen: deelnemers kunnen naast infopanelen/probleemstellingen op flappen hun mening schrijven of mondeling toelichten (kort interview). (ook te combineren met beperkte enquête)

Deze ideeën worden verzameld en zichtbaar aangebracht in de buurt van de stand, dit geeft mensen de gelegenheid om zo diepgaand als ze wensen te reageren. Met behulp van deze methoden kunnen op een laagdrempelige manier één of meerdere thema's worden afgetoets.

- Verwerken van gegevens

Na afloop wordt een verslag opgemaakt met overzichten van de verzamelde informatie, opmerkingen, ideeën.

- Terugkoppeling en verdere planning

De verzamelde gegevens worden teruggekoppeld naar publiek en beleid. De verzamelde informatie kan een basis vormen voor afbakening van een probleem en

een meer gerichte discussie. Achteraf worden werkwijze en resultaten geëvalueerd.

Middelen

- Materiaal

wenskaarten /kartonnetjes /grote papieren/ kladblok / palen (afhankelijk van methodiek), infopanelen, visueel materiaal (bv kopie van plattegronden, materiaal voor duurzaam bouwen, foto' s, video' s, maquettes,..), cassetterecorder of videorecorder

- Infrastructuur

stand / tafels

- Personeel

vrijwilligers

Duur/frequentie

Dezelfde actie kan herhaald worden tijdens verschillende evenementen (met verschillend publiek)

Budget

Afhankelijk van het gebruikte materiaal

Knelpunten

- weinig afgebakend publiek, kan zeer algemeen blijven
- attractieve stand maken zodat deelname bevorderd wordt
- tijdsintensief

Kansen

- ingebed in een groter evenement kan een ruim publiek bereikt worden`
- laagdrempelig initiatief
- verschillende thema's kunnen aan bod komen.

5. Focusgroepen

A. Voorbeeld

Focusdiscussie over het Vlaams Milieubeleidsplan georganiseerd door het Steunpunt Milieubeleidsplannen van Universiteit Antwerpen

(Bron: de tekst Milieu - Burgers Plannen van Dr. Joke Vandenabeele en Dr Lieve Goorden en het verslag van de Minaraad van Zwevegem van 6 juni 2002)

Van 15 april tot 15 juni 2002 organiseerde de Vlaamse overheid een openbaar onderzoek over het Milieubeleidsplan 2003 - 2007. Voor verschillende doelgroepen werden acht focusgroepen georganiseerd.

De Minaraden van Poperinge, Heist-op-den-Berg en Zwevegem namen deel aan dit experiment. Gezien de omvang en de complexiteit van het ontwerp-milieubeleidsplan koos men voor één thema per focusgroep. Binnen de drie minaraden werd het thema "Verdroging als onderdeel van integraal waterbeleid" besproken.

Na een zeer korte voorstelling van het project werd de minaraad opgedeeld in verschillende teams.

De focusdiscussie begon met het gericht peilen naar het draagvlak voor milieubeleid: *Wat drijft mij als individu? Hoe kijk ik naar milieuzorg? Welke groene drijfveren heb ik?*

In een volgende fase peilde men naar het eigen waterverbruik bij de deelnemers.

Daarna focuste de discussie zich op de verstoring van de watersystemen, m.a.w. -wat zijn de oorzaken van verdroging - met als algemene conclusie dat er teveel water aan de oppervlakte circuleert en te weinig water effectief in de bodem aanwezig is.

Daarna werd gevraagd naar goede voorbeelden van waterbeheer. De groepsdiscussie werd met deze oefening bewust in een constructieve richting gestuurd. In een aantal groepen was dit echt nodig om het ventileren van frustraties over tekorten en een spaak lopend milieubeleid te kunnen doorbreken. De lijst van positieve voorbeelden was zeer uitgebreid en divers. Hieruit kozen de teams één of twee initiatieven die ze verder uitdiepten. Dit resulteerde in zeer constructieve voorstellen en ontkrachte de stelling dat deelnemers eerst een uitvoerige wetenschappelijke kennis moeten hebben om te kunnen deelnemen aan beleidsdiscussies. De deelnemers onderstreepten de noodzaak om wetenschappelijke studies (die vaak als te abstract en te globaal werden ervaren) te vertalen naar lokale situaties en naar concrete doelstellingen en acties. In een laatste fase werd gepeild naar de ervaringen rond inspraak, lokale samenwerking en overleg.

Tot slot werd aan de deelnemers gevraagd om deze discussiemethode te evalueren. Ze waren duidelijke vragende partij naar meer gelijkaardige initiatieven en waren verrast dat je via vragen en oefeningen zo'n rijkdom aan kennis naar boven kon halen en een discussie kon stimuleren die niet per definitie polariserend werkte.

B. Algemene Beschrijving

Omschrijving en doelstelling

In een focusgroep worden burgers via een goed doordachte methode uitgenodigd om te discussiëren over een thema. De discussie wordt begeleid door een moderator en duurt ongeveer twee uur. Er dienen geen conclusies geformuleerd te worden, maar de inhoud van het gesprek wordt achteraf door een onderzoeker bestudeerd i.v.m. begrip,

houdingen en opties t .a.v. het thema.

Het doel van focusdiscussies mag niet zijn dat burgers een uitgebreide analyse van het probleem en van het noodzakelijke beleid hieromtrent gaan overdoen. Wel dat zij van gedachten wisselen over een afgebakend onderwerp en dat zij hun eigen expertise m.b.t. het probleem en het beleid naast reeds bestaande visies leggen.

Doelgroep

De focusgroep bestaat uit een 10 tot 15 tal personen. Via focusgroepen wil men particulieren (geen specialisten) aan het woord laten over een bepaald thema . Verschillende groepen kunnen los van mekaar discussiëren over hetzelfde thema.

Werkwijze

- Selecteren van deelnemers

Men kan deelnemers werven via een brochure, een brief, telefoon..

- Informeren van participanten:

Informatie geven over het thema, doel van de focusgroep, wat er met de resultaten zal gebeuren. Dit kan schriftelijk of mondeling gebeuren.

- Focusdiscussie

Deze is gestructureerd en opgebouwd rond kennismaking en voorstellingsronde/ verkenningfase/, eigenlijke discussie/ evaluatie en afronding.

De doelstelling van focusgroepen gaat verloren als men van start gaat met het klassieke model van inleiding: analyse van probleem en beleidsdoelstellingen door deskundigen. Beter is om een korte toelichting te geven over het thema, het beleidsplan en het doel van de focusgroepen.

De discussie en denkoefening, starten vanuit de concrete betrokkenheid van geïnteresseerden en wordt geleid door een moderator. Deze brengt het gesprek op gang en stelt een aantal gerichte vragen. Hij/zij zorgt ervoor dat het gesprek vlot verloopt en dat iedereen aan het woord komt. Er wordt ook gepolst naar oplossingen voor knelpunten.

Tijdens de evaluatieronde worden de deelnemers bevraagd over het procesverloop en over het resultaat

- Rapport

Het rapport is een samenvatting van de verkregen informatie, inventarisatie van knelpunten, de geformuleerde oplossingen en besteedt de nodige aandacht aan het procesverloop en aan de verwachtingen van de deelnemers m.b.t de invloed van hun ideeën op het beleid.

- Evaluatie

In een latere fase kan nagegaan worden in hoeverre bij de uitvoering van het beleid rekening gehouden wordt met de informatie uit de focusgroepen.

Middelen

- Materiaal

naambordjes omdat de meeste deelnemers mekaar niet kennen
flap-over bord, stiften

- Infrastructuur

rustige vergaderruimte (tafels kunnen best in een cirkelvorm of U-vorm staan zodat deelnemers elkaar kunnen aankijken)

- Personeel

gespreksleider

Duur/frequentie

Een focusdiscussie duurt ongeveer 2 uur. Afhankelijk van het onderwerp kan ze

eenmalig zijn of verschillende malen georganiseerd worden.

Budget

- vergaderlokaal
- eventueel kostprijs externe moderator/gespreksleider

Knelpunten

- focusdiscussies zijn maatwerk en vragen veel voorbereiding

Kansen

- de methode van focusdiscussies gaat veel dieper dan een bevraging via een enquête. Ze gaat uit van eigen aanvoelen en deskundigheid van de deelnemers.
- het is een zeer interactief proces waarbij gereageerd en verder gebouwd wordt op antwoorden van andere respondenten (sneeuwbaaleffect). Dit kan ideeën opleveren die in individuele interviews niet aan bod zouden komen.
- Het is een flexibele methode: verschillende onderwerpen, verschillende individuen en een variëteit aan opstellingen zijn mogelijk.
- Ook personen die schriftelijk niet zo vaardig zijn, kunnen via focusgroepen deelnemen aan de discussies

Bronnen

Publicaties

Brouwers Karin, schepen van Ruimtelijke Ordening Stad Leuven, Leuven morgen, Het ruimtelijk structuurplan in openbaar onderzoek, "1 juni – 30 september 2003" – "Fietsen met zicht op leuven morgen".

Milieucomité Bokslaar-Spoele, Van Herzele A., Dossier inrichting Everlaarsbos 14/01/2001 - Advies aan de Stad Lokeren

Mineraad Zwevegem, Verslag vergadering 6 juni 2002

Vandenabeele Joke, Goorden Lieve, Milieu Burgers-Plannen, Steunpunt Milieubeleidswetenschappen, STEM, universiteit Antwerpen, december 2002

Van Herzele A., Heyens V ,Het park met iedereen. Ideeënboek voor participatie in groen. Een uitgave van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos en Groen in samenwerking met de Vrije Universiteit Brussel, vakgroep Menselijke Ecologie

Interviews en internet

- Interview met Geert Antonissen Communicatiedienst Stad Leuven (www.leuven.be/structuurplan)
- Interview met Eric Vandorpe en Erica D'Heyne, leden van Karmina (Kuurnse Adviesraad voor milieu en natuur) over project "De Groene Long"
- Informatie milieuraad Merelbeke: website www.merelbeke.be
- Informatie Stichting Echte Welvaart (Nederland) www.echtewelvaart.nl (contactpersoon Annette de Vries)